

HOT ISSUE

พฤษภาคม 2561

กฎหมายสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าของไทย

สำนักวิชาการ
สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร
ตาวนโหลตเอกสารใต้ที่
<http://www.parliament.go.th/library>

กฎหมายสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าของไทย

ณัฐพล ยิ่งกล้า

นิติกรชำนาญการพิเศษ

กลุ่มงานบริการวิชาการ 3 สำนักวิชาการ

การล่าสัตว์ป่าสมัยก่อนนั้นในชนบทกระทำกันเป็นปกติและจัดเป็นเกมกีฬาของคนกรุงที่จะใช้เวลาพักผ่อนจากการทำงานประจำปีด้วยการล่าสัตว์ขนาดใหญ่เพื่อเอาตัว เขาหรือหนังมาเป็นเครื่องประดับ เช่นเดียวกับคนในแถบยุโรปที่มักไปล่าสัตว์แอฟริกา นอกจากนี้ มีการพัฒนาอาวุธปืน กระสุนปืนให้มีคุณภาพในการล่าสัตว์ป่าขนาดใหญ่ได้มากขึ้นและใช้รถขนาดต่าง ๆ เพื่ออำนวยความสะดวกสบายให้แก่ผู้ล่าสัตว์ ช่วยให้เดินทางในถิ่นทุรกันดารได้ไกลขึ้น สัตว์ป่าจำนวนมากจึงถูกล่าอย่างรวดเร็วประกอบกับจำนวนประชากรของประเทศไทยเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จึงมีการขยายพื้นที่เกษตรเพิ่มขึ้นโดยการบุกเบิกพื้นที่ป่าไม้ ทุ่งหญ้าที่เคยเป็นแหล่งน้ำ แหล่งอาหาร และที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า ทำให้สัตว์ป่าหลายชนิดลดจำนวนลงอย่างรวดเร็ว และบางชนิดต้องสูญพันธุ์ไป เช่น สมันหรือเนื้อสมัน ซึ่งถือกันว่าเป็นกวางที่มีเขาสวยงามมากที่สุดในโลกชนิดหนึ่ง และพบในประเทศไทยเพียงแห่งเดียวก็สูญพันธุ์ไปอย่างน่าเสียดาย นอกจากนี้ยังมีสัตว์ป่าพื้นเมืองของไทยอีกหลายชนิดกำลังอยู่ในภาวะใกล้สูญพันธุ์ (สำนักอนุรักษ์สัตว์ป่า, 2561)

แม้ว่าประเทศไทยจะมีกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสัตว์ป่ามาเป็นเวลานานแล้ว คือพระราชบัญญัติสำหรับรักษาช้างป่า ร.ศ. 119 แต่ก็เป็นกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองช้างป่าเพียงชนิดเดียว ไม่ครอบคลุมถึงสัตว์ป่าชนิดอื่นด้วย เมื่อเกิดภาวะอันน่าวิตกว่าสัตว์ป่าหลายชนิดจะสูญพันธุ์ไปจากประเทศ รัฐบาลจึงได้ตรากฎหมายเพื่อเป็นเครื่องมือในการปกป้องคุ้มครองสัตว์ป่าตามลำดับในอดีตจนถึงปัจจุบัน ดังนี้

1. พระราชบัญญัติสำหรับรักษาช้างป่า ร.ศ. 119

พระราชบัญญัติสำหรับรักษาช้างป่า ร.ศ. 119 ประกาศในราชกิจจานุเบกษาเมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน ร.ศ. 119 (พ.ศ. 2443) สรุปความได้ว่าตามพระราชประเพณีและกฎหมายที่มีสืบมาแต่โบราณ ย่อมถือว่าบรรดาช้างป่าในพระราชอาณาจักรเป็นสมบัติของแผ่นดิน ผู้ใดจะจับไปใช้งานต้องขออนุญาตจากรัฐบาล และผู้ใดทำอันตรายช้างป่าไม่ว่าด้วยประการใด ๆ ย่อมมีโทษตามกฎหมาย เมื่อมีผู้ขออนุญาตจับช้างมากขึ้นแต่บางครั้งผู้ได้รับอนุญาตประสบปัญหาไม่สามารถเลี้ยงดู รักษาช้างได้ ทำให้ช้างล้มตายเป็นเหตุให้ช้างลดจำนวนลง ประกอบกับช้างเป็นสัตว์ที่มีคุณประโยชน์ทั้งใช้งานและใช้เป็นพาหนะในการค้าขาย จึงควรมีกฎหมายเพื่อคุ้มครองและดูแลช้างเพื่อมิให้สูญพันธุ์ ต่อมาได้มีการแก้ไขพระราชบัญญัติเดิมและตราพระราชบัญญัติใหม่คือ พระราชบัญญัติสำหรับรักษาช้างป่า พ.ศ. 2464 และพระราชบัญญัติสำหรับรักษาช้างป่า (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2503 เพื่อปรับปรุง แก้ไขกฎหมายดังกล่าวให้เหมาะสมแก่กาลสมัยสำหรับการจับและการคุ้มครองช้างป่ามากขึ้น

2. พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2503

เนื่องจากพระราชบัญญัติสำหรับรักษาช้างป่านั้น เป็นกฎหมายเกี่ยวกับการรักษาช้างป่าเพียงชนิดเดียว ดังนั้น เมื่อเห็นว่าเกิดภาวะอันน่าวิตกว่าสัตว์ป่าหลายชนิดจะสูญพันธุ์ไปจากประเทศ รัฐบาลจึงได้ตราพระราชบัญญัติ

สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2503 ซึ่งประกาศในราชกิจจานุเบกษาเมื่อวันที่ 27 ธันวาคม พ.ศ. 2503 และให้ใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2504 เป็นต้นไป เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัตินี้ คือ สัตว์ป่าเป็นทรัพยากรธรรมชาติอันมีค่ายิ่งของประเทศชนิดหนึ่งซึ่งอำนวยประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ วิทยาการ และรักษาความงามตลอดจนคุณค่าตามธรรมชาติไว้ แต่ปรากฏว่าในปัจจุบัน สัตว์ป่าที่มีค่าบางชนิดได้ถูกล่าและทำลายจนสูญพันธุ์ไปแล้ว และบางชนิดกำลังจะสูญพันธุ์ไป ทั้งนี้ เนื่องจากประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายที่ให้ความคุ้มครองแก่สัตว์ป่าโดยเฉพาะ จึงควรมีกฎหมายเพื่อประโยชน์ของรัฐบาลและประชาชนส่วนรวม

3. ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 228 ลงวันที่ 18 ตุลาคม พ.ศ. 2515

โดยที่คณะปฏิวัติพิจารณาเห็นว่า พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2503 มีบทบัญญัติบางมาตราไม่รัดกุมเหมาะสมกับสถานการณ์ เป็นช่องทางให้มีการฉวยโอกาสแสวงหาประโยชน์ส่วนตัว ลักลอบล่าสัตว์ป่าเพื่อนำออกมาจำหน่ายเป็นสินค้าเป็นจำนวนมาก อันเป็นเหตุให้สัตว์ป่าที่มีค่าบางชนิดได้ถูกล่าและถูกทำลายจนสูญพันธุ์ไปแล้วและบางชนิดก็กำลังจะสูญพันธุ์ ดังนั้น เมื่อวันที่ 18 ตุลาคม พ.ศ. 2515 จึงได้มีการประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 228 เพื่อแก้ไขบทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าวให้รัดกุมเหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป โดยประกาศของคณะปฏิวัติฉบับนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 21 ตุลาคม พ.ศ. 2515 เป็นต้นไป

4. พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535

พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 ประกาศใช้บังคับด้วยเหตุผลว่ากฎหมายว่าด้วยการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าที่ใช้บังคับอยู่ได้ใช้บังคับมาเป็นเวลานาน มาตราต่าง ๆ ที่มีอยู่ในกฎหมายดังกล่าวไม่สามารถทำให้การสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและได้ผลสมดังวัตถุประสงค์ของกฎหมาย ประกอบกับจำเป็นจะต้องเร่งรัดการขยายพันธุ์สัตว์ป่าและให้การสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าควบคู่กันไป และเนื่องจากได้มีความตกลงระหว่างประเทศในการที่จะร่วมมือกันเพื่อสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าของท้องถิ่นอันเป็นทรัพยากรที่สำคัญของโลก จึงสมควรปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าเสียใหม่ โดยยกเลิกพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2503 และประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 228 ลงวันที่ 18 ตุลาคม พ.ศ. 2515

พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 ประกาศในราชกิจจานุเบกษาเล่ม 109 ตอนที่ 15 หน้า 1 วันที่ 28 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2535 ซึ่งได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมมาแล้ว 2 ครั้ง ได้แก่

4.1 พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2546 เนื่องจากมีผู้ครอบครองสัตว์ป่าคุ้มครองโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายจำนวนมากที่ไม่ได้นำสัตว์ป่าคุ้มครองมามอบให้แก่พนักงานเจ้าหน้าที่ ตามมาตรา 66 หรือไม่ได้แจ้งรายการเกี่ยวกับชนิดและจำนวนของสัตว์ป่าคุ้มครองตามมาตรา 67 แห่งพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 ทำให้พนักงานเจ้าหน้าที่ไม่สามารถควบคุมดูแลให้ผู้ครอบครองสัตว์ป่าคุ้มครองปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขของการครอบครองสัตว์ป่าคุ้มครองได้ สมควรกำหนดให้ผู้ครอบครองสัตว์ป่าคุ้มครองโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายมาแจ้งการครอบครองและขออนุญาตมีไว้ในครอบครองซึ่งสัตว์ป่าคุ้มครองดังกล่าวต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ได้ภายในระยะเวลาที่กำหนด โดยไม่ต้องรับโทษ

4.2 พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2557 เนื่องจากการเป็นการสมควรแก้ไขเพิ่มเติมหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการนำเข้า ส่งออก หรือนำผ่าน ซึ่งสัตว์ป่าสงวน สัตว์ป่าคุ้มครอง ซากของสัตว์ป่าสงวน และซากของสัตว์ป่าคุ้มครองให้ครอบคลุมถึงผลิตภัณฑ์ที่ทำจากซากของสัตว์ป่าสงวนหรือซากของสัตว์ป่าคุ้มครองนั้นด้วย ทั้งนี้ เพื่อให้สอดคล้องกับอนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดของสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora (CITES)) รวมทั้งแก้ไขเพิ่มเติมบทกำหนดโทษในความผิดฐานช่วยซ่อนเร้น ช่วยจำหน่าย ช่วยพาเอาไปเสีย ซื้อ รับจําหน่ายหรือรับไว้ ให้ครอบคลุมถึงผลิตภัณฑ์ที่ทำจากซากของสัตว์ป่าอันได้มาโดยการกระทำความผิด และแก้ไขเพิ่มเติมอัตราค่าธรรมเนียมหายพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 ให้ครอบคลุมถึงการนำเข้า ส่งออก หรือนำผ่าน ซึ่งผลิตภัณฑ์ที่ทำจากซากของสัตว์ป่าหรือซากของสัตว์ป่าคุ้มครอง

สรุปสาระสำคัญของพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535

พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 กำหนดให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นผู้รักษาการ และได้กำหนดบทนิยามคำสำคัญต่าง ๆ พร้อมทั้งกำหนดกลไกในการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าไว้ สรุปได้ดังนี้

“สัตว์ป่า” หมายความว่า สัตว์ทุกชนิดไม่ว่าสัตว์บก สัตว์น้ำ สัตว์ปีก แมลงหรือแมง ซึ่งโดยสภาพธรรมชาติย่อมเกิดและดำรงชีวิตอยู่ในป่าหรือในน้ำ และให้หมายความรวมถึงไข่ของสัตว์ป่าเหล่านั้นทุกชนิดด้วย แต่ไม่หมายความรวมถึงสัตว์พาหนะที่ได้จดทะเบียนทำตัวรูปพรรณตามกฎหมายว่าด้วยสัตว์พาหนะแล้ว และสัตว์พาหนะที่ได้มาจากการสืบพันธุ์ของสัตว์พาหนะดังกล่าว

“สัตว์ป่าสงวน” หมายความว่า สัตว์ป่าที่หายากตามบัญชีท้ายพระราชบัญญัตินี้และตามที่จะกำหนดโดยตราเป็นพระราชกฤษฎีกา

ปัจจุบันตามบัญชีสัตว์ป่าสงวนท้ายพระราชบัญญัตินี้มีจำนวน 15 ชนิด ได้แก่ 1) นกเจ้าฟ้าหญิงสิรินธร 2) แรด 3) กระซู่ 4) กูปรีหรือโคไพร 5) ควายป่า 6) ละองหรือละมั่ง 7) สมันหรือเนื้อสมัน 8) เสี่ยงผาหรือเอียงหรือกูราหรือโคร้า 9) กวางผา 10) นกแต้วแร้วท้องดำ 11) นกกระเรียน 12) แมวลายหินอ่อน 13) สมเสร็จ 14) เก้งหม้อ 15) พะยูงหรือหมูน้ำ

“สัตว์ป่าคุ้มครอง” หมายความว่า สัตว์ป่าตามที่กฎกระทรวงกำหนดให้เป็นสัตว์ป่าคุ้มครอง

การกำหนดให้สัตว์ป่าชนิดใดเป็นสัตว์ป่าคุ้มครองให้กระทำโดยกฎกระทรวงและโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าแห่งชาติ ทั้งนี้ กฎกระทรวง กำหนดให้สัตว์ป่าบางชนิดเป็นสัตว์ป่าคุ้มครอง พ.ศ. 2546 ได้จำแนกสัตว์ป่าคุ้มครองออกเป็น 5 จำพวก ได้แก่

1. สัตว์ป่าจำพวกสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม เช่น กระต่ายป่า กวางป่า ค้างคาวคุณกิตติ ช้าง ช้างแอฟริกา ลิงแสม เสือโคร่ง เสือดาวหรือเสือด้า เป็นต้น

2. สัตว์ป่าจำพวกนก เช่น ไก่ป่า ไก่ฟ้าพญาลอ นกกระสาขาว นกกระสาดำ นกขุนทอง นกแขกเต้านกชุกหรือนกเค้ากู่ เป็ดก้า อีกา เป็นต้น

3. สัตว์ป่าจำพวกสัตว์เลื้อยคลาน เช่น กิ้งก่าแก้ว งูเขียวกาบหมาก งูจงอาง งูสิง งูหลาม งูเหลือม ตะกวด ตะพาบหรือปลาฝา เต่าตนุ เต่านา เต่านามลายู เขี้ย เป็นต้น

4. สัตว์ป่าจำพวกสัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก เช่น กบเกาะข้าง กบท่าสาร คางคกขายาว คางคกต้นไม้ จงโคร่ง เป็นต้น

5. สัตว์ป่าไม่มีกระดูกสันหลัง : แมลง เช่น ตัวงว้างดาว ตัวดินปีกแผ่น ผีเสื้อทองปีกขีด ผีเสื้อภูฐาน ผีเสื้อหางดาบปีกโค้ง เป็นต้น

6. สัตว์ป่าจำพวกปลา เช่น ปลาฉลามวาฬ ปลาผีเสื้อดำ ปลาดิดหิน หรือปลาค้างคาว ปลาเสือตอ หรือ ปลาเสือ หรือปลาสลาด ปลาหมออารี เป็นต้น

7. สัตว์ป่าไม่มีกระดูกสันหลังอื่น ๆ เช่น กัลปังหาทุกชนิดในอันดับ ดอกไม้ทะเลทุกชนิดในอันดับ ปะการังแข็งทุกชนิดในอันดับ ปูราชินี หอยสังข์แตร เป็นต้น

“ล่า” หมายความว่า เก็บ ดัก จับ ยิงฆ่า หรือทำอันตรายด้วยประการอื่นใดแก่สัตว์ป่าที่ไม่มีเจ้าของ และอยู่เป็นอิสระ และหมายความรวมถึง การไล่ การต้อน การเรียก หรือการล่อเพื่อการกระทำความดังกล่าวด้วย

“ซากของสัตว์ป่า” หมายความว่า ร่างกายหรือส่วนของร่างกายของสัตว์ป่าที่ตายแล้วหรือเนื้อของสัตว์ป่า ไม่ว่าจะได้ปิ้ง ย่าง รุม ตากแห้ง หมัก หรือทำอย่างอื่นเพื่อไม่ให้เน่าเปื่อย และไม่ว่าจะชำแหละ แยกออก หรือ อยู่ในร่างของสัตว์ป่านั้นและหมายความรวมถึง เขา หนัง กระดูก ฟัน งา ขน นาย นอ ขน เกล็ด เล็บ กระดอง เปลือก หรือส่วนต่าง ๆ ของสัตว์ป่าที่แยกออกจากร่างของสัตว์ป่า ไม่ว่าจะยังมีชีวิตหรือตายแล้ว

“ผลิตภัณฑ์ที่ทำจากซากของสัตว์ป่า” ให้หมายความรวมถึงอนุพันธ์หรือสิ่งอื่นใดที่ได้มาจากสัตว์ป่า หรือซากของสัตว์ป่า ที่สามารถตรวจสอบหรือจำแนกได้โดยเอกสารกำกับ หรือบรรจุภัณฑ์ หรือเครื่องหมาย หรือฉลาก หรืออื่น ๆ ว่าเป็นของสัตว์ชนิดนั้น ๆ ตามที่รัฐมนตรีประกาศกำหนด

“เพาะพันธุ์” หมายความว่า ขยายพันธุ์สัตว์ป่าที่นำมาเลี้ยงไว้โดยวิธีผสมพันธุ์สัตว์ป่าและหมายความรวมถึงขยายพันธุ์สัตว์ป่าโดยวิธีผสมเทียมหรือการย้ายฝากตัวอ่อนด้วย

“ค้า” หมายความว่า ซื้อ ขาย แลกเปลี่ยน จำหน่าย จ่าย แจก หรือโอนกรรมสิทธิ์ ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ ในทางการค้า และหมายความรวมถึงมีหรือแสดงไว้เพื่อขายด้วย

“นำเข้า” หมายความว่า นำหรือส่งเข้ามาในราชอาณาจักร

“ส่งออก” หมายความว่า นำหรือส่งออกไปนอกราชอาณาจักร

“นำผ่าน” หมายความว่า นำหรือส่งผ่านราชอาณาจักร

คณะกรรมการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าแห่งชาติ

คณะกรรมการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าแห่งชาติ ประกอบด้วยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นประธาน กรรมการโดยตำแหน่ง กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งคณะรัฐมนตรีแต่งตั้ง และให้อธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช เป็นเลขาธิการ คณะกรรมการดังกล่าวมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

1. ให้ความเห็นชอบในการกำหนดเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าตามมาตรา 33 การกำหนดเขตห้ามล่าสัตว์ป่า และการกำหนดชนิดหรือประเภทของสัตว์ป่าที่จะห้ามล่าในเขตนั้นตามมาตรา 42

2. ควบคุมให้พนักงานเจ้าหน้าที่จัดให้มีหลักเขตและป้าย หรือเครื่องหมายอื่นแสดงเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าไว้ตามสมควร เพื่อให้ประชาชนเห็นได้ว่าเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า

3. กำหนดกิจการอันพึงกระทำเพื่อประโยชน์ในการบำรุงรักษาเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าและเขตห้ามล่าสัตว์ป่า

4. ให้ความเห็นชอบเกี่ยวกับการออกพระราชกฤษฎีกา กฎกระทรวงและระเบียบเพื่อปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้

5. กำหนดหลักเกณฑ์ในการตรวจสอบ และติดตามการปฏิบัติการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้

6. ปฏิบัติการอื่นใดที่กฎหมายกำหนดให้เป็นหน้าที่ของคณะกรรมการ

การล่าสัตว์ป่า

การล่าสัตว์ป่านั้น โดยหลักตามกฎหมายแล้วห้ามมิให้ผู้ใดล่าหรือพยายามล่าสัตว์ป่าสงวนหรือสัตว์ป่าคุ้มครอง เว้นแต่เป็นการกระทำโดยทางราชการเพื่อประโยชน์ในการสำรวจ การศึกษาและการวิจัยทางวิชาการ การคุ้มครองสัตว์ป่า การเพาะพันธุ์ หรือเพื่อกิจการสวนสัตว์สาธารณะ ซึ่งต้องได้รับอนุญาตเป็นหนังสือจากอธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช หรืออธิบดีกรมประมงเฉพาะที่เกี่ยวกับสัตว์น้ำ แล้วแต่กรณี ผู้ใดฝ่าฝืนต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 4 ปี หรือปรับไม่เกิน 40,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ผู้ใดล่าสัตว์ป่าโดยฝ่าฝืนต่อบทแห่งพระราชบัญญัตินี้ ด้วยความจำเป็นและภายใต้เงื่อนไขดังต่อไปนี้ ผู้นั้นไม่ต้องรับโทษ

1. เพื่อให้ตนเองหรือผู้อื่นพ้นจากภยันตราย หรือเพื่อสงวนหรือรักษาไว้ซึ่งทรัพย์สินของตนเองหรือผู้อื่น

2. การล่านั้นได้กระทำพอสมควรแก่เหตุ และ

3. ในกรณีที่สัตว์ที่ถูกล่านั้นเป็นสัตว์ป่าสงวนหรือสัตว์ป่าคุ้มครอง มิให้นำสัตว์ป่าที่ถูกล่าหรือซากของสัตว์ป่าที่ถูกล่านั้นเคลื่อนที่ และได้แจ้งเหตุที่ได้ล่าสัตว์ป่าไปแล้วนั้นให้พนักงานเจ้าหน้าที่ทราบโดยไม่ชักช้า

ให้สัตว์ป่าหรือซากของสัตว์ป่าที่ถูกล่าตกเป็นของแผ่นดิน และให้กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช หรือกรมประมง แล้วแต่กรณี นำไปดำเนินการตามระเบียบที่อธิบดีกำหนดโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าแห่งชาติ

การเพาะพันธุ์สัตว์ป่า

ห้ามมิให้ผู้ใดเพาะพันธุ์สัตว์ป่าสงวนหรือสัตว์ป่าคุ้มครอง เว้นแต่เป็นการเพาะพันธุ์สัตว์ป่าคุ้มครองตามกฎหมายกำหนดชนิดของสัตว์ป่าคุ้มครองให้เป็นสัตว์ป่าชนิดที่เพาะพันธุ์ได้ หรือเป็นการเพาะพันธุ์สัตว์ป่าสงวนหรือสัตว์ป่าคุ้มครองของผู้ได้รับอนุญาตจัดตั้งและดำเนินกิจการสวนสัตว์สาธารณะ ซึ่งต้องได้รับอนุญาตจากอธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช หรืออธิบดีกรมประมง แล้วแต่กรณี ผู้ใดฝ่าฝืนต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี หรือปรับไม่เกิน 30,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ทั้งนี้ กฎกระทรวงกำหนดชนิดของสัตว์ป่าคุ้มครองให้เป็นสัตว์ป่าชนิดที่เพาะพันธุ์ได้ พ.ศ. 2546 ได้จำแนกสัตว์ป่าชนิดที่เพาะพันธุ์ได้ออกเป็น 5 จำพวก ได้แก่ สัตว์ป่าจำพวกสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม สัตว์ป่าจำพวกนก สัตว์ป่าจำพวกสัตว์เลื้อยคลาน สัตว์ป่าจำพวกสัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก และสัตว์ป่าจำพวกปลา

การครอบครองสัตว์ป่า

ห้ามมิให้ผู้ใดมีไว้ในครอบครองซึ่งสัตว์ป่าสงวน สัตว์ป่าคุ้มครอง ซากของสัตว์ป่าสงวน หรือซากของสัตว์ป่าคุ้มครอง เว้นแต่จะเป็นสัตว์ป่าคุ้มครองตามกฎหมายกระทรวงกำหนดชนิดของสัตว์ป่าคุ้มครองให้เป็นสัตว์ป่าชนิดที่เพาะพันธุ์ได้ที่ได้มาจากการเพาะพันธุ์หรือซากของสัตว์ป่าดังกล่าว และต้องได้รับอนุญาตจากอธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช หรืออธิบดีกรมประมง แล้วแต่กรณี ผู้ใดฝ่าฝืนต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 4 ปี หรือปรับไม่เกิน 40,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

การค้าสัตว์ป่า

ห้ามมิให้ผู้ใดค้าสัตว์ป่าสงวน สัตว์ป่าคุ้มครอง ซากของสัตว์ป่าสงวน ซากของสัตว์ป่าคุ้มครอง หรือผลิตภัณฑ์ที่ทำจากซากของสัตว์ป่าดังกล่าว เว้นแต่เป็นการค้าสัตว์ป่าคุ้มครองตามกฎหมายกระทรวงกำหนดชนิดของสัตว์ป่าคุ้มครองให้เป็นสัตว์ป่าชนิดที่เพาะพันธุ์ได้ที่ได้มาจากการเพาะพันธุ์หรือซากของสัตว์ป่าดังกล่าว หรือผลิตภัณฑ์ที่ทำจากซากของสัตว์ป่าดังกล่าว โดยได้รับอนุญาตจากอธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช หรืออธิบดีกรมประมง แล้วแต่กรณี ผู้ใดฝ่าฝืนต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 4 ปี หรือปรับไม่เกิน 40,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

การนำเข้า ส่งออก นำผ่านซึ่งสัตว์ป่า

การนำเข้า ส่งออก หรือนำผ่านซึ่งสัตว์ป่า ซากของสัตว์ป่า หรือผลิตภัณฑ์ที่ทำจากซากของสัตว์ป่าชนิดที่ต้องมีใบอนุญาตหรือใบรับรองให้นำเข้า ส่งออก หรือนำผ่านตามความตกลงระหว่างประเทศว่าด้วยการค้าสัตว์ป่า ซากของสัตว์ป่า หรือผลิตภัณฑ์ที่ทำจากซากของสัตว์ป่าต้องได้รับใบอนุญาตหรือใบรับรองจากอธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช หรืออธิบดีกรมประมง แล้วแต่กรณี

เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า

เมื่อคณะรัฐมนตรีเห็นสมควรกำหนดบริเวณที่ดินแห่งใดให้เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าโดยปลอดภัยเพื่อรักษาไว้ซึ่งพันธุ์สัตว์ป่า ก็ให้กระทำโดยตราเป็นพระราชกฤษฎีกาและให้มีแผนที่แสดงแนวเขตแห่งบริเวณที่กำหนดนั้นแนบท้ายพระราชกฤษฎีกาดังกล่าว บริเวณที่กำหนดนี้เรียกว่า “เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า”

ในการพิจารณาเลือกพื้นที่เพื่อการจัดตั้งเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า อาศัยหลักการที่สำคัญในการพิจารณาดังนี้

1. เป็นบริเวณที่มีสัตว์ป่าชุกชุมและมีสัตว์ป่าชนิดที่หาได้ยาก หรือกำลังจะสูญพันธุ์อาศัยอยู่
2. เป็นบริเวณที่มีแหล่งน้ำ แหล่งอาหารและที่หลบภัยของสัตว์ป่าเพียงพอ
3. เป็นพื้นที่ป่าไม้ที่อยู่ห่างไกลจากชุมชนพอสมควร
4. มีสภาพป่าหลายลักษณะอยู่ในผืนเดียวกัน เป็นต้นว่ามีทั้งป่าดงดิบ ป่าเบญจพรรณ ทุ่งหญ้า ฯลฯ ซึ่งจะทำให้มีความหลากหลายทางพืชและสัตว์ป่าสูง
5. จะต้องเป็นพื้นที่ที่ไม่อยู่ในกรรมสิทธิ์หรือครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมายของบุคคลใด

ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ห้ามมิให้ผู้ใดล่าสัตว์ป่า ไม่ว่าจะเป็นสัตว์ป่าสงวนหรือสัตว์ป่าคุ้มครองหรือมิใช่ หรือเก็บหรือทำอันตรายแก่รังของสัตว์ป่า เว้นแต่จะกระทำเพื่อการศึกษาหรือวิจัยทางวิชาการและได้รับ

อนุญาตเป็นหนังสือจากอธิบดีโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าแห่งชาติ ผู้ใดฝ่าฝืน ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 5 ปี หรือปรับไม่เกิน 50,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

บทสรุปและข้อเสนอแนะของผู้ศึกษา

สัตว์ป่าเป็นส่วนประกอบสำคัญที่ทำให้เกิดความหลากหลายทางชีวภาพ ช่วยควบคุมความสมดุลของระบบนิเวศ เช่น ช่วยผสมเกสรดอกไม้ ช่วยในการกระจายเมล็ดพันธุ์พืช และช่วยทำให้ดินในป่าอุดมสมบูรณ์ เป็นต้น สัตว์ป่านอกจากจะมีคุณค่าทางด้านธรรมชาติแล้ว ยังมีคุณค่าอีกหลายด้าน เช่น ด้านวิทยาศาสตร์ การศึกษาวิจัยและการแพทย์ วัคซีนที่ใช้ป้องกันโรคต่าง ๆ ต้องอาศัยสัตว์ในการศึกษาวิจัย ทดลองก่อนนำมาใช้กับมนุษย์ ในด้านอาหารมนุษย์ใช้เนื้อของสัตว์ป่าเพื่อเป็นอาหารมาช้านาน ปัจจุบันมีสัตว์ป่าคุ้มครองหลายชนิดที่รับอนุญาตให้เพาะพันธุ์หรือเลี้ยงเพื่อใช้เป็นอาหารหรือค้าขายได้ และใช้หนังเพื่อทำกระเป๋า รองเท้า เครื่องนุ่งห่มอื่น ๆ ทำให้เกิดคุณค่าทางเศรษฐกิจอีกด้าน

ประเทศไทยมีกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสัตว์ป่ามาตั้งแต่ ร.ศ. 119 หรือตั้งแต่ พ.ศ. 2443 แม้จะเป็นกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองช้างป่าเพียงชนิดเดียว แต่ก็ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของสัตว์ป่า เห็นได้จากการแก้ไข เพิ่มเติมกฎหมายให้มีสอดคล้องกับกับสถานการณ์ในแต่ละยุคสมัยมาตามลำดับ ทั้งนี้ ผู้ศึกษามีความเห็นที่ “ป่าและสัตว์ป่า” เป็นวิถีชีวิตของคนท้องถิ่น เพราะเป็นที่อยู่อาศัยและเป็นแหล่งอาหาร การจะบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าให้บรรลุผลตามเจตนารมณ์นั้น เป็นเรื่องละเอียดอ่อนอย่างมาก หน่วยงานของรัฐ เจ้าหน้าที่ของรัฐหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับ การบังคับใช้กฎหมายต้องแสดงให้เห็นถึงความตั้งใจ ความจริงใจในการบังคับใช้กฎหมายอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม ควรแก้ไข เพิ่มเติมบทบัญญัติบางประการของพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 เพื่อสร้างกลไกในการส่งเสริม สนับสนุนกระบวนการสร้างจิตสำนึกเพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลรักษา และคุ้มครองสัตว์ป่าและป่าให้อยู่ด้วยกันได้อย่างสมดุล เพื่อให้สอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 มาตรา 57 (2) ซึ่งเป็นหน้าที่ของรัฐที่บัญญัติให้รัฐต้องอนุรักษ์ คุ้มครอง บำรุงรักษา ฟื้นฟู บริหารจัดการ และใช้หรือจัดให้มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพ ให้เกิดประโยชน์อย่างสมดุลและยั่งยืน โดยต้องให้ประชาชนและชุมชนในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วม ดำเนินการและได้รับประโยชน์จากการดำเนินการดังกล่าว

บรรณานุกรม

- “ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 228” (20 ตุลาคม 2515). ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 89 ตอนที่ 158, น. 28 – 40.
- “พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2503” (27 ธันวาคม 2503). ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 77 ตอนที่ 108, น. 1068 - 1087.
- “พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535” (18 กุมภาพันธ์ 2535). ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 109 ตอนที่ 15, น. 1 - 27.
- “พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2546” (12 พฤษภาคม 2546). ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 120 ตอนที่ 41 ก, น. 1.
- “พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2557” (30 ธันวาคม 2557). ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 131 ตอนที่ 98 ก, น. 4.
- “พระราชบัญญัติสำหรับรักษาช้างป่า ร.ศ. 119” (11 พฤศจิกายน 2443). ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 17, น. 434.
- สำนักอนุรักษ์สัตว์ป่า. (2561). ประวัติสำนักอนุรักษ์สัตว์ป่า. สืบค้น 13 กุมภาพันธ์ 2561 จาก http://www.dnp.go.th/wildlifednp/index.php?option=com_content&view=article&id=68&Itemid=2